Marius MAZILU (editor științific), *Pravila de la Govora. Studiu introductiv, ediție critică, indice și glosar*, coord.: Alexandru Mareș, București, Editura Universității din București-Bucharest University Press, 2024, 542 p.

Apariția unei noi ediții a *Pravilei de la Govora* (1640), prima culegere de legi (laice și bisericești) tipărită în Țara Românească, reprezintă un eveniment editorial și științific extrem de important pentru filologia, lingvistica istorică și istoriografia românească. Tipărită în timpul domniei lui Matei Basarab, din inițiativa și cu sprijinul mitropolitului Teofil, „Pravila cea mică" se înscrie în vastul program cultural și tipografic susținut de domnitor, alături de eforturile unor cărturari precum Udrișteă Năsturel.

Volumul publicat recent de Marius Mazilu (cercetător la Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti") la Editura Universității din București (2024), sub atenta coordonare a lui Alexandru Mareș, în cadrul proiectului *Limba română ca expresie a culturii naționale. Monumente ale culturii vechi românești,* acoperă o lacună în studiul textelor vechi, oferind comunității academice o ediție critică exhaustivă, racordată la cele mai riguroase standarde filologice actuale.

Textul a fost editat pornindu-se de la exemplarul complet al *Pravilei de la Govora,* tipărit în 1640, păstrat la Biblioteca Academiei Române. Textul tipărit al *Pravilei* este comparat cu ms. rom. BAR 2471, cuprinzând traducerea românească a nomocanonului slavon din ms. sl. BAR 726 (cunoscut drept *Pravila de la Bistrița,* 1618), realizată de călugărul Mihail Moxa la Mănăstirea Bistrița, și folosit ulterior pentru imprimarea *Pravilei mici* de la Govora. Manuscrisul cuprinde numeroase diferențe în raport cu textul tipărit, realizate de un revizor sau de tipografi, în momentul imprimării, care au fost analizate pentru prima dată în lucrarea lui Marius Mazilu.

Deși *Pravila de la Govora* a mai beneficiat de reeditări în trecut (printre care amintim ediția publicată de Ștefan Găitănaru în 2020), progresul metodelor filologice, precum și necesitatea unei raportări mai detaliate la originalul slavon au impus republicarea critică a textului. Arhitectura volumului este adaptată perfect la nevoile cercetătorului contemporan: un amplu studiu introductiv (care abordează chestiuni de istorie literară, filiație a manuscriselor și analiză lingvistică), nota asupra ediției, textul propriu-zis (în transcriere interpretativă, dublat de un aparat critic complex), facsimilele, alături de glosar și de indice.

Studiul introductiv fixează reperele istorice și culturale ale apariției tipăriturii. Marius Mazilu reconstituie traseul pe care l-a parcurs textul, de la variantele bizantine și sud-slave, până la redactarea slavonă de la 1618 din Moldova. Efortul de traducere în limba română asumat de călugărul oltean Mihail Moxa este analizat în profunzime, demonstrându-se competența traducătorului de a adapta un material juridic și canonic, de o înaltă tehnicitate pentru acea epocă, la resursele expresive, încă limitate, ale limbii române. Analiza tehnicii de traducere confirmă abilitatea lui Moxa de a jongla cu instrumentarul lingvistic pentru a clarifica sensurile obscure ale izvorului slavon, integrând în mod organic elemente din registrul popular, dar și structuri culte.

Un segment central și deosebit de valoros îl constituie capitolul dedicat analizei lingvistice a textului. Aici sunt prezentate minuțios particularitățile de grafie, de fonetică istorică, morfologie și sintaxă, evidențiind efortul de normare a limbii literare aflate în perioada de trecere către faza sa modernă. Sunt discutate în detaliu reflexele graiului oltenesc (specifice lui Mihail Moxa și mediului de la Mănăstirea Bistrița), precum și numeroasele situații de variație identificate în text. Sub aspect fonetic, studiul semnalează alternanțele și ezitările grafice care trădează stadiile evolutive ale vocalismului și consonantismului românesc din prima jumătate a secolului al XVII-lea. În plan morfosintactic, este analizată concurența dintre construcțiile analitice (în expansiune) și cele sintetice, precum și ponderea calcurilor sintactice după modelul slav, care adesea forțează topica firească a limbii române.

Principiile de editare aplicate în secțiunea centrală – ediția critică a textului – demonstrează o rigoare și un echilibru remarcabile. Transcrierea din alfabetul chirilic în cel latin urmează normele

interpretative consacrate de școala românească de filologie de la București, respectând neabătut particularitățile fonetice ale epocii, însă fără a îngreuna accesibilitatea lecturii prin soluții grafice excesiv de conservatoare. S-a optat, firesc, pentru menținerea grafiilor specifice care indică pronunții dialectale, oferind astfel lingviștilor un material de lucru nealterat de intervenții normalizatoare moderne.

Aparatul critic este deosebit de dens și extrem de util. Editorul înregistrează variantele textuale, semnalează erorile de tipar, hapaxurile sau coruperile inerente ediției princeps (corectate fie tacit, conform uzanțelor, fie explicit, cu justificări erudite la subsol). Mai mult, aparatul oferă trimiteri constante la textul slavon de referință (ms. sl. BAR 726). Această confruntare sistematică este, probabil, una dintre cele mai valoroase contribuții ale noii ediții, ea facilitând dezlegarea unor pasaje altminteri obscure din textul românesc și ilustrând laboratorul de creație al traducătorului. Tot aparatul critic reflectă și diferențele dintre textul tipărit și manuscrisul călugărului Moxa, extrem de utile pentru a observa dinamica lingvistică (alături, desigur, de unele preferințe personale ale revizorului necunoscut) pe un segment scurt de timp, de aproximativ 20 de ani, care include momentul încheierii traducerii și merge până la tipărirea efectivă a textului.

Ultimele două componente ale volumului – glosarul și indicele de nume – reprezintă instrumente de lucru indispensabile, concepute cu o acribie exemplară. Glosarul și indicele sunt rodul unei munci de o minuțiozitate impresionantă, reprezentând un adevărat tezaur lexicografic. Glosarul cuprinde termenii arhaici, regionalismele, slavonismele, precum și lexicul tehnic aparținând sferei dreptului cutumiar și canonic. Lexicul juridic (*judecată*, *pricină*, *vină*, termeni referitori la gradele de rudenie, păcate și pedepse) reflectă procesul de cristalizare a unei terminologii de specialitate autohtone, alături de împrumuturile adaptate. Fiecare intrare glosată este însoțită de marca gramaticală, explicația semantică și raportarea la etimon sau la echivalentul din original, transformând această secțiune într-un veritabil mic dicționar al românei din secolul al XVII-lea.

Dincolo de calitatea științifică intrinsecă a cercetării, un merit suplimentar al acestui demers, pe care se cuvine să-l subliniem, este claritatea discursului metalingvistic și omogenitatea viziunii editoriale – atuuri greu de obținut într-o lucrare de o asemenea anvergură.

În concluzie, volumul *Pravila de la Govora. Studiu introductiv, ediție critică, indice și glosar* constituie o realizare științifică de excepție. Restituind la standarde contemporane unul dintre cele mai importante texte fondatoare ale culturii scrise din spațiul românesc, Marius Mazilu pune la dispoziția lingviștilor, a filologilor, a istoricilor dreptului și a teologilor o sursă primară esențială, epurată de viciile edițiilor anterioare și însoțită de un excepțional aparat critic. Fără îndoială, ne aflăm în fața lucrării care va deveni ediția definitivă de referință pentru citarea și studierea corpusului legislativ de la 1640, confirmând încă o dată vitalitatea și rigoarea școlii românești de editare a textelor vechi.

Adina DRAGOMIRESCU
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”/
Facultatea de Litere, Universitatea din București
adina.dragomirescu@unibuc.ro

Valentina COJOCARU, *O analiză pragmatică și sociolingvistică a românei din Republica Moldova. Marcatorii discursivi*, Bucureşti, Editura Universității din București-Bucharest University Press, 2026, 167 p.

Volumul *O analiză pragmatică și sociolingvistică a românei din Republica Moldova. Marcatorii discursivi* (2026), de Valentina Cojocaru, conține o descriere a unei categorii de elemente lingvistice a căror abordare ridică probleme atât de ordin terminologic și teoretic, cât și metodologic:

marcatorii discursivi. Cercetarea se înscrie la intersecția pragmaticii, analizei discursului și sociolingvisticii și urmărește, în principal, particularitățile sistemului de marcare discursivă din româna vorbită în Republica Moldova, cu accent asupra influenței exercitate de limba rusă în contextul bilingvismului. Lucrarea are, astfel, un dublu obiectiv: pe de o parte, descrierea și sistematizarea marcatorilor discursivi utilizați în varietatea de română analizată, iar, pe de altă parte, explicarea unor particularități ale acestui sistem prin raportare la contactul româno-rus. Volumul reprezintă o versiune revizuită și actualizată a tezei de doctorat a autoarei. Față de forma inițială a cercetării, structura a fost reconsiderată, unele secțiuni fiind eliminate în urma valorificării lor în publicații anterioare, iar alte părți fiind dezvoltate și actualizate. Este relevant, în acest sens, capitolul dedicat contextului sociolingvistic al românei din Republica Moldova, devenit un capitol de sine stătător și actualizat cu datele recensământului populației și locuințelor din 2024. Revizuirea nu are, prin urmare, doar un caracter formal, ci urmărește adaptarea cercetării la evoluțiile recente ale situației lingvistice din Republica Moldova și la rezultatele cercetărilor publicate între timp.

Lucrarea este structurată în cinci capitole, precedate de o introducere și urmate de concluzii, bibliografie și anexe. Primele două capitole construiesc cadrul teoretic al cercetării, următoarele două capitole conturează dimensiunea sociolingvistică a problemei, iar ultimul capitol este consacrat analizei propriu-zise a marcatorilor discursivi împrumutați din limba rusă. Organizarea reflectă parcursul metodologic al cercetării: de la definirea, delimitarea clasei marcatorilor discursivi și clasificarea lor, la prezentarea instrumentelor teoretice necesare analizei, apoi la descrierea situației de contact lingvistic și, în final, la analiza propriu-zisă a datelor din româna vorbită în Republica Moldova.

În *Introducere* (p. 9–11) sunt formulate obiectivele cercetării și sunt precizate principalele direcții teoretice și metodologice. Autoarea își propune să analizeze particularitățile sistemului de marcare discursivă prin raportare la două perspective complementare: pragmatică și sociolingvistică. Analiza se bazează pe un corpus diversificat, alcătuit din conversații orale spontane, conversații mediate electronic, comentarii și interacțiuni din mediul online, precum și monologuri publicate pe platforme de socializare. Această diversitate a surselor este importantă pentru obiectul cercetării, deoarece marcatorii discursivi apar cu precădere în contexte de limbă în uz, iar funcțiile lor nu pot fi desprinse de situația concretă de comunicare.

În cadrul primului capitol, *Marcatorii discursivi. Delimitări și clasificări* (p. 13–38), autoarea se concentrează asupra definirii, descrierii și delimitării clasei marcatorilor discursivi. La început, discută despre dificultatea terminologică a domeniului, în care literatura de specialitate utilizează o serie de termeni aflați în relații mai mult sau mai puțin apropiate, de exemplu: *marcator discursiv, marcator pragmatic, particulă discursivă, marcă dialogală, conector pragmatic*. Discuția terminologică este urmată de o analiză a principalelor trăsături care permit identificarea marcatorilor discursivi: caracterul periferic din punct de vedere sintactic, opționalitatea, independența sau slaba integrare sintactică, lipsa contribuției directe la condițiile de adevăr ale enunțului, caracterul procedural al sensului și polifuncționalitatea. Autoarea insistă asupra faptului că aceste proprietăți nu trebuie privite ca fiind absolut obligatorii pentru fiecare element inclus în clasă. Tocmai caracterul eterogen și dinamic al categoriei face dificilă aplicarea unui set rigid de criterii. Capitolul cuprinde și o descriere a clasei marcatorilor discursivi din punct de vedere fonologic, lexical, sintactic și semantic, urmată de discutarea trăsăturilor funcționale și de încercarea de delimitare a domeniului. Este relevant faptul că autoarea stabilește ce înțelege prin *marcator discursiv* și care sunt proprietățile care justifică includerea unor elemente în această categorie înainte de a analiza marcatorii din româna din Republica Moldova.

În cel de-al II-lea capitol, *Perspective pragmatice și discursive în analiza marcatorilor discursivi* (p. 39–57), obiectivul principal este reprezentat de dezvoltarea cadrului teoretic necesar analizei pragmatice și discursive a marcatorilor. Astfel, în această parte a lucrării, sunt prezentate principalele concepte utilizate (de exemplu: *discurs, text, conversație, context*) și direcții teoretice relevante pentru studiul marcatorilor discursivi (analiza pragmatică a discursului, teoria argumentării,

teoria relevanței, teoria gramaticalizării și a pragmaticalizării, analiza conversației). Un loc important în această discuție îl ocupă distincția dintre sensul conceptual și cel procedural. În interpretarea adoptată de autoare, marcatorii discursivi oferă interlocutorului indicații privind modul în care trebuie procesat și interpretat mesajul, fără a modifica în mod direct conținutul propozițional al enunțului. O altă componentă teoretică bine integrată în demers este discuția despre gramaticalizare și pragmaticalizare. Autoarea nu tratează cele două procese ca fiind perfect echivalente, ci le utilizează pentru a surprinde dimensiuni diferite ale evoluției și funcționării marcatorilor. Gramaticalizarea este relevantă în special pentru modificările structurale și pentru evoluția diacronică, în timp ce pragmaticalizarea ajută la explicarea dobândirii și consolidării unor funcții pragmatice. Această distincție va avea un rol important în analiza ulterioară a unor marcatori regionali și a celor împrumutați din limba rusă. Așadar, partea teoretică este amplă, dar justificată de natura obiectului de studiu.

În capitolul al III-lea, *Aspecte sociolingvistice. Marcatorii discursivi în context bilingv* (p. 59–75), se face trecerea de la pragmatica discursului la contextul social și lingvistic în care apar fenomenele analizate. Sunt definite și discutate conceptele necesare pentru înțelegerea contactului lingvistic și a bilingvismului, precum și fenomenele de interferență, cu accent asupra schimbării de cod, împrumutului și calcului lingvistic. În acest context este introdus și conceptul de împrumut pragmatic, prin care este desemnat transferul unui element împreună cu funcțiile sale pragmatice și discursive. Ideea este esențială pentru obiectivul urmărit în cadrul acestei lucrări, întrucât permite diferențierea dintre simpla alternare a codurilor și integrarea unui marcator provenit din limba rusă în repertoriul discursiv al vorbitorilor de română. Așadar, discuția despre împrumut și despre schimbarea de cod reprezintă una dintre contribuțiile teoretice importante ale volumului. Autoarea adoptă perspectiva potrivit căreia cele două fenomene trebuie privite ca etape ale unui continuum, mai degrabă decât ca procese complet independente. Astfel, elementele introduse inițial prin *code-switching* pot ajunge, în urma utilizării repetate și a integrării în repertoriul bilingv, să fie percepute ca parte a sistemului limbii-țintă. În cazul românei vorbite în Republica Moldova, această perspectivă este utilizată pentru a explica faptul că marcatori proveniți din rusă, precum *tipa, paliubomu, caroce, zato* sau *haraşo*, nu mai sunt în mod necesar percepuți de vorbitori ca elemente străine.

O altă contribuție a lucrării este reprezentată de integrarea fenomenelor observate în contextul sociolingvistic specific Republicii Moldova. Contactul dintre română și rusă nu este prezentat ca un simplu contact între două sisteme lingvistice, ci ca rezultat al unei istorii sociale și politice complexe, care a influențat statutul celor două limbi și practicile lingvistice ale vorbitorilor. Despre acest aspect autoarea discută în capitolul al IV-lea, *Contextul sociolingvistic al românei vorbite în Republica Moldova* (p. 77–90). Aici se oferă cadrul sociolingvistic necesar interpretării interferențelor pragmatice analizate în partea aplicativă a lucrării. Autoarea reconstituie principalele etape ale contactului româno-rus, de la dominația țaristă și perioada sovietică până la situația lingvistică actuală, insistând asupra rolului politicilor lingvistice, al statutului social al celor două limbi și al bilingvismului. Datele recente ale recensământului din 2024 sunt puse în relație cu schimbările de statut și de percepție ale limbii române, fără ca acestea să presupună dispariția bilingvismului româno-rus. În acest context, particularitățile românei vorbite în Republica Moldova, inclusiv transferurile pragmatice, sunt interpretate ca rezultate ale unui contact lingvistic îndelungat și ale unor practici bilingve specifice. Importanța acestei secțiuni constă în special în faptul că influența limbii ruse nu este prezentată ca un simplu fenomen structural, ci este raportată la statutul diferit al celor două limbi, la distribuția lor funcțională și la modificările produse în timp în repertoriul lingvistic al vorbitorilor.

Capitolul al V-lea, *Marcatorii discursivi ca împrumuturi pragmatice* (p. 91–111), constituie nucleul lucrării și demonstrează modul în care influența limbii ruse se manifestă asupra românei din Republica Moldova la nivelul organizării pragmatice a discursului. Materialul analizat provine dintr-un corpus alcătuit din conversații orale înregistrate la Chișinău, conversații private mediate

electronic, comentarii și discuții online și materiale provenite din rețelele sociale. Diversitatea corpusului este un avantaj pentru cercetarea unor fenomene care depind în mare măsură de registru, situația de comunicare și relația dintre interlocutori. Autoarea inventariază și clasifică marcatorii împrumutați și calchiați, urmărind funcțiile acestora și raportul cu marcatorii românești. Printre exemplele discutate se numără forme precum *prikolina, klasna, kruta, ujas, kapeț, canecina, pahodu, vrode, pamoemu, tipa, caroce, harașo, ladna* etc. Autoarea arată că aceste elemente nu sunt preluate pur și simplu cu sensurile lor lexicale, ci sunt integrate în discurs prin funcțiile pragmatice pe care le îndeplinesc. Un aspect important al analizei îl constituie faptul că împrumuturile rusești nu ocupă toate aceeași poziție în sistemul românesc. Autoarea identifică trei modalități principale de integrare: substituirea unor marcatori românești existenți, coexistența cu echivalentele românești și ocuparea unor poziții funcționale insuficient reprezentate în sistemul autohton. Analiza este aprofundată prin studiul marcatorilor *tipa* și *paliubomu*. Primul este interpretat ca un marcator polifuncțional, cu valori de aproximare, de reformulare sau de atenuare, iar cel de-al doilea este analizat în relație cu românescul *oricum*, evidențiindu-se atât funcția concesivă comună, cât și dezvoltarea unei valori epistemice proprii.

Capitolul include, de asemenea, o discuție asupra calcurilor pragmatice, ilustrată prin forme precum *dacă ceva, clar lucru* și *tot normal*. În aceste cazuri nu este preluată forma rusească, ci este reprodus modelul structural și funcțional al construcției. Analiza extinde astfel problematica împrumutului pragmatic dincolo de transferul unor unități lexicale și atrage atenția asupra posibilității ca și tiparele de utilizare și de organizare a discursului să fie influențate de limba aflată în contact.

În final, bibliografia utilizată confirmă caracterul interdisciplinar al cercetării, întrucât au fost consultate lucrări fundamentale pentru studiul marcatorilor discursivi și al pragmaticii, alături de cercetări asupra analizei conversației, bilingvismului, schimbării de cod și contactului lingvistic. Sunt valorificate atât contribuții internaționale, cât și lucrări dedicate limbii române, conversației și situației lingvistice din Republica Moldova. Bibliografia este, prin urmare, bine adaptată problematicii cercetate și oferă cadrul necesar analizei. Ultima parte a lucrării este reprezentată de anexe, care păstrează o parte din materialul lingvistic analizat. Un aspect care ar fi putut fi dezvoltat mai mult îl constituie caracterizarea mai detaliată a corpusului din perspectivă sociolingvistică și metodologică, în special în ceea ce privește distribuția datelor în funcție de profilul vorbitorilor și comparabilitatea surselor orale și electronice. Cu toate acestea, corpusul prezentat reprezintă o resursă valoroasă pentru cercetările viitoare în domeniu.

Lucrarea *O analiză pragmatică și sociolingvistică a românei din Republica Moldova. Marcatorii discursivi* este interesantă și importantă nu numai prin inventarierea unor forme precum *tipa, paliubomu, zato* sau *caroce,* ci mai ales prin încercarea de a explica statutul acestor elemente într-un sistem de marcare discursivă bilingv și prin demonstrarea faptului că transferul lingvistic poate viza nu numai lexicul sau structura gramaticală, ci și resursele prin care vorbitorii organizează discursul, își exprimă atitudinea și gestionează relația cu interlocutorul. În final, prin îmbinarea perspectivei pragmatice cu cea discursivă și sociolingvistică, lucrarea Valentinei Cojocaru reprezintă o contribuție relevantă la cercetarea românei din Republica Moldova și, mai larg, la studiul relației dintre variație lingvistică, contact lingvistic și organizarea discursului. Volumul se remarcă, așadar, prin combinarea unei documentări teoretice ample cu analiza unor date autentice. Un alt element valoros îl constituie anexele, care includ exemple din materialul lingvistic analizat și oferă astfel un punct de plecare pentru cercetări viitoare.

Adnana BOIOC APINTEI
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”/
Facultatea de Litere,
Universitatea din Bucureşti
adnana.boioc@yahoo.com